

10324 - آداب طالب علم

سوال

خداوند با توفیق طلب علم بر من منت گذاشته است. آدابی که توصیه می‌کنید به آن مزین گردم چیست؟

پاسخ مفصل

طلب علم جمله‌ای از آداب دارد که طالب علم باید بدان مزین گردد. اینها جمله‌ای از توصیه‌ها و آداب در راه طلب علم است که امید است برای شما سودمند باشد:

نخست: صبر:

برادر گرامی، طلب علم از امور با ارزش است و هر چیز با ارزشی تنها با گذر از پل تلاش به دست می‌آید، چنانکه «**ابو تمام**» خطاب به خود می‌گوید: خواهی به آسانی بلندی را به دست آوری، حال آنکه برای رسیدن به عسل باید نیش زنبور را چشید.

بنابراین صبر کن و در راه صبر تلاش کن، که اگر جهاد ساعتی صبر و شکیبایی است، صبر طالب علم تا پایان عمر است. الله تعالی می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [آل عمران: ۲۰۰]

(ای کسانی که ایمان آورده‌اید صبر کنید و دیگران را به صبر فرا خوانید و و مرزها را نگهداری کنید و از الله پروا دارید، باشد که رستگار شوید).

دوم: اخلاص در عمل:

در کارهای اخلاص را مد نظر داشته باش و هدفت خشنودی الله و خانه‌ی آخرت باشد و از ریا و محبت شهرت و جلو زدن از هم‌رده‌های دوری کن، چرا که پیامبر - صلی الله علیه وسلم - می‌فرماید: «**هر که در طلب علم افتد تا با آن بر علما مباحث کند و با سفیهان جدل کند یا توجه مردم را جلب نماید، الله او را وارد آتش خواهد کرد**» به روایت نسائی (۲۶۵۴) و آلبانی در صحیح سنن نسائی صحیحش دانسته است.

به طور کلی: ظاهر و باطن خود را از هر گناه کوچک و بزرگی پاک کن.

ثانیا عمل به آن علم:

بدان که عمل ثمره‌ی علم است. هر که علم بیاموزد و به آن عمل نکند به یهودیان شبیه شده که خداوند زشت‌ترین مثال را درباره‌ی آنان بیان نموده و فرموده است:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْمَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ [جمعه: ۵]

(مثل کسانی که [عمل به تورات بر] آنان بار شد [و به آن مکلف شدند] آنگاه آن را به کار نبستند همچون مثال خری است که کتابهایی را بر دشت می‌کشد. چه زشت است وصف آن قومی که آیات الله را به دروغ گرفتند و الله مردم ستمگر را هدایت نمی‌کند).

و هر کس بدون علم عمل کند بیشتر به نصرانیان شبیه است که همان «ضالون» یعنی گمراهان ذکر شده در سوره‌ی حمد هستند.

اما در مورد کتاب‌هایی که باید بخوانی، مجموعه‌ای از این کتاب‌ها در سوال شماره‌ی (20191) ذکر شده‌اند که به آن مراجعه نمایید.

چهارم: مراقبت دائم:

همیشه در پنهان و آشکار، خداوند را مراقب و ناظر خود بدان و در حالتی بین بیم و امید به سوی او حرکت کن چرا که این دو برای مسلمان همانند دو بال برای یک پرنده است. با همه‌ی وجودت به سوی الله حرکت کن، قلبت پر از محبت او و زبانت آکنده از ذکر او و بشارت و شادی نسبت به احکام و حکمت‌هایش باشد.

در هر سجده بسیار به درگاه الله دعا کن، تا دروازه‌های توفیق را به رویت بگشاید و علمی نافع به تو عطا کند، چرا که اگر با الله از در راستی وارد شوی توفیقت دهد و یاریات کند و تو را به درجه‌ی علمای ربانی می‌رساند.

پنجم: غنیمت شمردن وقت:

ای خردمند... «از جوانی‌ات بهره ببر و اوقات عمرت را در راه تحصیل بگذران و فریب فردا و آرزوهای دور و دراز را نخور، زیرا هر ساعت از عمرت که بگذرد نه جایگزین دارد و نه عَوَض، و تا می‌توانی روابط وقت‌گیر و موانع راه طلب علم و تلاش و جدیت را کم کن، که همه‌ی این‌ها بازدارنده‌های راهند. برای همین است که سلف دوری از خانواده و وطن را دوست داشتند؛ زیرا اندیشه اگر پراکنده گردد از درک حقایق و پیچیدگی ظرایف باز می‌ماند و خداوند هیچکس را با دو دل در سینه‌اش نیافریده، و چنان که می‌گویند علم بخشی از خودش را به تو نمی‌بخشد مگر آنکه تو همه‌ات را به او ببخشی.»

ششم: هشدار:

به هوش باش که در آغاز طلب علم به اختلاف علما و مردم نپردازی زیرا این سبب حیرت ذهن و عقل است، و همین‌طور از چنین تالیفاتی، زیرا این باعث از دست رفتن زمان و پراکندگی ذهن می‌شود، بلکه همه‌ی فکر و ذهن را مشغول کتابی کن که در حال

خواندن آن هستی تا آنکه در آن زمینه ماهر شوی و از انتقال بین کتابها بدون فایده‌ی خاصی دوری کن، زیرا این نشانه‌ی خستگی و ملال و عدم موفقیت است. در هر علمی نخست به مهم‌ترین و سپس به مهم‌تر پرداز.

هفتم: حفظ و دقت در آن:

تلاش کن هر متنی را که می‌خواهی حفظ کنی به دقت - نزد یک شیخ یا کس دیگر - تصحیح نمایی سپس آن را به خوبی حفظ کن و در اوقات معینی تکرار کن تا آن را فراموش نکنی.

هشتم: مطالعه‌ی کتب:

پس از حفظ مختصرات و ماهر شدن در آن به همراه شرح و ضبط و تدقیق اشکالات و نکات مهم، به جستجوی مبسوطات همراه با مطالعه‌ی و یادداشت نکات مهم و مسائل دقیق و فروع غریب و حل مشکلات و تفاوت‌های میان احکام متشابه در همه‌ی انواع علوم پرداز، و تنها به شنیدن یک نکته یا قاعده اکتفا نکن بلکه آن را بنویس و به یاد بسپار.

همتت در راه طلب علم بالا باشد و در حالی که امکان بسیار فراهم است به کم قانع نباش و در مورد ارث پیامبران صلوات الله علیهم به کم قانع مباش و تا امکانش هست آن را به تاخیر مینداز و آرزوهای بلند و امروز و فردا کردن تو را مشغول خود نسازد که تاخیر آفت است و هر چه را امروز به دست آوری فردا می‌توانی چیز دیگری به دست بیاوری.

از اوقات فراغت و سرزندگی و سلامت و جوانی و آمادگی ذهنی و کمی مشغولیت‌ها استفاده ببر پیش از آنکه دچار عوارض بطالت یا موانع ریاست شوی.

تا قدر امکان به تهیه‌ی کتابهای مورد نیازت توجه کن چرا که کتاب وسیله‌ی تحصیل علم است، اما مواظب باش تا تهیه‌ی کتاب و جمع‌آوری آن همه‌ی تلاش تو نباشد، بلکه باید به قدر توان از کتاب بهره ببری.

نهم: انتخاب دوست:

تلاش کن دوستی برای خودت انتخاب کنی که از نظر عمومی انسانی صالح و بسیار مشغول به علم و خوش طبع باشد که در راه رسیدن تو به اهدافت کمک‌یاریت باشد و در تکمیل فوائد و نکات علمی یاریات دهد و در راه علم آموزی بیشتر تشویقت کند و سختی‌ها و ملال این راه را برایت آسان گرداند. او باید در مورد دین و امانت و مکارم اخلاق مورد اعتماد باشد و برای خداوند دلسوزی کند نه اهل بیهودگی» نگا: تذکرة السامع ابن جماعة.

«و از دوست بد بترس که طبع انسان مسری است و طبیعتش قابل انتقال، و مردم همانند دسته‌ی پرنده‌گانند که از روی طبیعتشان به یکدیگر شبیه می‌شوند. بنابراین از معاشرت با چنین کسانی دوری کن که این باعث بیماری است و پیشگیری بهتر از درمان است.

دهمین و آخرین مورد: رعایت ادب در برابر استاد:

از آنجایی که علم را نمی‌توان از همان آغاز از کتاب‌ها فرا گرفت باید شیخی داشته باشی که کلیدهای کسب علم را از او بگیری تا از اشتباه در راه علم دوری کنی. بنابراین با شیخ خود از دروازه‌ی ادب وارد شو که این نشانه‌ی رستگاری و موفقیت و تحصیل و توفیق است. شیخت را بزرگ بدار و از وی تقدیر بنما و با او به ملاطفت رفتار کن. هرگاه با او می‌نشینی و هم سخن می‌شوی ادب را رعایت کن و سوال نیکو بپرس و به خوبی سخنش را گوش بده و حتی در ورق زدن کتاب رعایت نزاکت کن و از شاخ و شانه کشیدن و خودنمایی در برابرش خودداری نما و در سخن و راه رفتن از او پیشی مگیر و در میان حرفش میر یا در پاسخ گرفتن از او اصرار مکن و از سوال بسیار به ویژه در برابر دیگران خودداری کن که در تو غرور پدید می‌آورد و باعث ملال او می‌شود و او را تنها به نامش صدا نزن بلکه همراه با لقب، مانند اینکه به بگویی: ای شیخ من یا ای شیخ ما.

و اگر اشتباه یا وهمی از سوی شیخت سر زد این باعث کم ارزش شدن او نگردد چرا که این باعث محرومیت تو از علم او خواهد شد و کیست که اشتباهی نداشته باشد؟» نگا: حلیة طالب العلم، شیخ بکر ابوزید.

از الله متعال برای خود و شما توفیق و پایداری مسالت داریم و خواهان روزی هستیم که شما را یکی از علمای مسلمان و مرجعی در دین خداوند و امامی از امامان متقیان بینیم. آمین، آمین. تا دیداری نزدیک، والسلام.